

Boekbespreking

Watersnood tussen Maas en Waal

98

W. Wolters

Driessen A.M.A.J., *Watersnood tussen Maas en Waal, overstromingsrampen in het rivierengebied tussen 1780 en 1810*. Walburgpers 1994.

Op 22 april 1994 promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam Anneke Driessen op het proefschrift *Watersnood tussen Maas en Waal*. Niet alleen voor Mevr. Driessen was deze promotie een hoogtepunt in haar wetenschappelijke carrière. De wereld van waterschappen en waterstaat, in het bijzonder die in het Gelders rivierengebied, mag zich gelukkig prijzen in het bezit te zijn van een gedegen en uitvoerige historisch-geografische beschrijving van een vijftal watersnoodrampen die zich afgespeeld hebben in het huidige gebied van het polderdistrict "Groot Maas en Waal" in de periode 1780-1810. Met waardering moet vastgesteld worden dat het belang van een dergelijk werk door het bestuur van het polderdistrict (naast andere instanties) is erkend door materiële en immateriële ondersteuning van deze studie. Het is dan ook terecht dat dijkgraaf Becken op 20 Mei uit handen van de promotor prof.dr G. Borger een exemplaar van het werk van Mevr. Driessen mocht ontvangen.

Wat maakt *Watersnood tussen Maas en Waal* nu zo boeiend en belangrijk? In de eerste plaats is het noodzakelijk vast te stellen dat de Nederlandse historische geografiebeoefenaren tot heden meer aandacht hebben gegeven aan de waterstaats- en waterschappelijke ontwikkeling van westelijk Nederland dan aan die van het opperrivierengebied. Gerard van de Ven opende in 1976 met zijn dissertatie over de wordingsgeschiedenis van het Pannerdens Kanaal in feite een tot dat tijdstip gesloten boek dat de samenvattende historische geografie omvatte van de ontwikkeling der noordelijke Rijnstakken en de in de 16e en 17e eeuw daarin zo dreigende processen die tot grote watertekorten leidden. Impliciet daarmee aangevende de grote hydrologische afhankelijkheid tussen West- en Oostnederland.

Door de vijf watersnoden in de periode 1780-1810 te plaatsen aan Waal (als Zuidelijke Rijnstak) en Maas en haar studie methodologisch te funderen op de Natural Hazards-theorieën van White en Burton uit de beroemde school van Chicago heeft Anneke Driessen een tweede stap gezet op de weg naar een meer systeemanalytisch historisch-geografische benadering van het Nederlandse deel van het Rijnstelsel. Die systeemanalytische aanzet is van fundamenteel belang in een land waar de waterschappen en Rijkswaterstaat onder het voortdurend kritisch spervuur liggen van hen die ervaren dat heden ten dage ons rivierenlandschap door de dijkverbeteringen teloor gaat. Sinds de dagen dat de mens door de aanleg van dijken een wisselwerking tot stand bracht tussen bestaansmogelijkheden en natuur dient hij rekening te houden met watersnoodrampen. Het opsporen van factoren die in de tijd daartoe de aanleiding zijn is voor ons land van levensbelang. Minutieus heeft Anneke Driessen dat in haar dissertatie voor de vijf watersnoodrampen in het land van Maas en Waal gedaan. Door onder andere toenmalige dijkhoogten op een vindingrijke wijze te herleiden tot huidige maten is vergelijking mogelijk gemaakt tussen toen en nu. Dat leidt bij mij overigens tot de ontstellende conclusie dat sommige dijkvakken (ik denk in het bijzonder aan Heerwaarden en Dreumel) sinds het begin van de vorige eeuw nog steeds in de gevarenzone liggen!

De door Anneke Driessen behandelde watersnoden koppelt zij in haar werk terecht aan de ontwikkelingen die tot een meer centrale overheidszorg in Nederland in de vorm van het latere ministerie van verkeer en waterstaat hebben geleid. De overgang vanuit de particularistisch getinte Republiek naar een centrale overheid onder de monarchie heeft in ons land het besef teweeg gebracht dat naast de waterschappelijke zorg voor de waterhuishouding en de waterkering, steunend op de financiële middelen van de landeigenaar, er ook een integrerende rijkstaak was weggelegd die de gehele hydrologische infrastructuur in Nederland omvatte. Bij het lezen van de studie van Anneke Driessen ontkomt men niet aan de vraag of er thans niet een zekere terugkeer naar de particularistische tijden van weleer sprake is. De nieuwe Waterschapswet is ongetwijfeld van een democratischer gehalte dan de oude wet van 1900. De betrokkenheid van de nieuwe categorie, die van de ingezetenen, haalt het waterschap uit zijn beslotenheid van weleer. Indien dat echter zou betekenen dat op termijn de lasten voor de waterhuishoudkundige- en waterkeringszorg geheel bij de burger neergelegd worden dan zouden de tijden van de Republiek wellicht weer kunnen herleven. De decentralisatie-impuls, de overdracht van dijken, wegen en waterstaatswerken naar de waterschappen en gemeenten zijn ontwikkelingen die dit vermoeden niet tegenspreken.

Watersnood tussen Waal en Maas is geschreven door een historica die zich beweegt op het terrein van de historische geografie. Een gelukkige combinatie die in de jaren dertig aan de Nederlandse universiteiten nog als een verplichte combinatie bij de studie aardrijkskunde voorgeschreven was. In Frankrijk is dat heden ten dage nog zo: Met alle waardering die het werk van Anneke Driessen verdient zou ik als na-oorlogse geograaf met een intense historische belangstelling toch het volgende willen opmerken. Zoals in de aanhef vermeld bedient de auteur zich van de Natural Hazards-theorie van White en Burton. Vooral de opvolgers van dit beroemde Amerikaanse geografenduo bogen zich met behulp van de door hen verder ontwikkelde theorie over het gehele riviersysteem. In dit geval zou het de Rijn van bron tot monding als natuurlijk systeem hebben kunnen zijn. Over de Rijn als natuurlijk systeem is nogal wat onderzoek gedaan. Herinnerd kan worden aan de toch beroemde studie van Juillard, *l'Europe Rhenane*. Anneke Driessen beperkt zich echter tot het hanteren van de grondregels uit de Natural Hazards-theorie als een leidraad om de stof te ordenen en er samenhang in te brengen. Niet als een verklaringsmodel. Dat is jammer omdat het de geograaf en ook de historisch geograaf er tenslotte om gaat een verklaring te geven waarom verschijnselen op bepaalde locaties plaats vinden. Naar mijn mening zou een consequenter doorvoeren van de theoretische uitgangspunten uit het Natural Hazards-programma tot een voor de waterstaatswereld nog bruikbaar boek hebben kunnen leiden.

Willem Wolters.